

วิเคราะห์การใช้คำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในวรรณกรรม
ของ พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร)

The Analysis of Using Linguistic Simile in the Literature
of PhraBrommolee (Vilat Nanavaro)

พระครูชินวาทธำรง (ปรีดา ปิตธิมโม)¹ และ อรรถพงษ์ ผิวเหลือง²

Prakhruchinowatathamrong (Prida pīthammo) and

Atthaphong Phiwhlueng

(yanamath60@gmail.com)

Received: January 30, 2021

Revised: March 11, 2021

Accepted: March 14, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์การใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความหมายของคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสารและใช้วิธีการอธิบายแบบวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่าการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 มี 5 ประเภท ดังนี้ ประเภทที่ 1 มีคำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ” “เปรียบเหมือน” “เปรียบเสมือน” “เหมือน” ประเภทที่ 2 มีคำเชื่อมว่า “ดุจดั่ง” “ดั่ง” “อุปมาดั่ง” “อุปมาประหนึ่ง” “ประดุจ” “ประหนึ่ง” ประเภทที่ 3 มีคำเชื่อมว่า “กว่า” “ราวกว่า” ประเภทที่ 4 มีคำเชื่อมว่า “ฉันใด...เช่นนั้น” “ฉันใด...ฉันนั้น” ประเภทที่ 5 มีคำเชื่อมว่า “นับประสาอะไร” และการวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความหมายของคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) พบว่า มีกระบวนการถ่ายทอดความหมาย 7 รูปแบบ ดังนี้ 1) อาศัยลักษณะ 2) อาศัยหน้าที่ 3) อาศัยสภาพ 4) อาศัยการกระทำ 5) อาศัยอาการ 6) อาศัยระดับความสูง-ต่ำ และ 7) อาศัยคุณสมบัติ ซึ่งได้สะท้อนมโนทัศน์เชิงเปรียบเทียบของผู้ประพันธ์ต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลก ทั้งส่วนที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

คำสำคัญ: คำอุปมา, วรรณกรรม, ภาษาศาสตร์

¹ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Abstract

The objectives of this research were 1) to analyze the use of a hermetical word in the simile in the literature of PhraBrommolee (Vilat Ñanavaro), 2) to analysis connection Process of the meaning of the simile in the literature of PhraBrommolee (Vilat Ñanavaro), which was the document research and explained descriptive research description.

The research found that using a hermetical words in the simile in the literature of PhraBrommolee (Vilat Ñanavaro) consisted of the dictionary of the Royal Institute of Thailand 2011 definition was found 5 types: 1) there are the hermetical words: compare, look like, like, as; 2) there are hermetical words: as though, like, as, likeness; 3) there are the hermetical words: then and such as; 4) there are the hermetical words: as, as...so; and 5) there is the hermetical word: let alone. And the analysis connection Process of the meaning of the simile in the literature of PhraBrommolee (Vilat Ñanavaro) was found 7 types: 1) character 2) duty 3) condition 4) action 5) symptom 6) level high-low and 7) property which reflect comparative concepts of the writer to many things in the world both abstract and concrete objects.

Keywords: Simile, Literature, Linguistics

บทนำ

ถ้อยคำที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารได้อย่างไพเราะ สละสลวย ชวนให้ติดตาม แบบไม่รู้สึกน่าเบื่อ สอดแทรกความคิดได้อย่างลึกซึ้งและสะท้อนอารมณ์ที่หลากหลายผ่าน ตัวอักษรด้วยกลวิธีการร้อยเรียงได้อย่างเหมาะสม เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ศึกษา ความงดงามของถ้อยคำเหล่านั้นคือภาษาภาพพจน์ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556) ได้ให้ความหมายภาพพจน์ไว้ว่า ถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหารทำให้นัก เห็นเป็นภาพ, ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิงเป็นโวหาร มีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อ ความคิด ความเข้าใจ ให้จินตนาการและถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าการ บอกเล่าที่ตรงไปตรงมา นอกจากนี้ (ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544) ได้ให้ ความหมายของภาพพจน์ไว้ว่า เป็นการใช้ภาษาเปรียบเทียบความหมายของภาษาจึงไม่

ตรงตามตัวอักษร ส่วนใหญ่จะใช้ลักษณะสำคัญของภาพพจน์ในการเปรียบเทียบอันเป็นวิธีการที่ผู้แต่งเลือกใช้เพื่อพยายามทำให้สิ่งที่เป็นามธรรมหรือเป็นที่รู้จักน้อยหรือเรื่อนกลางให้มีความเป็นรูปธรรม เครื่องมือในการศึกษานี้มีชื่อปรากฏตามที่นักวิชาการได้ใช้ทั่วไป เช่น โวหารภาพพจน์ ภาษาภาพพจน์และภาพพจน์ (ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้ใช้ศัพท์ใดเป็นหลัก เพราะไม่ได้ศึกษาศัพท์เหล่านั้น แต่เลือกศึกษาวิเคราะห์เฉพาะคำอุปมาเท่านั้น) แต่ละหัวข้อก็จะมีประเภทที่ถูกจัดไว้ตามแต่นักวิชาการได้กำหนดคํานิยามมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สนใจวิเคราะห์คำอุปมาและได้ศึกษาคํานิยามของคำอุปมาตามแนวความคิดของนักวิชาการเพื่อใช้ประกอบในการวิจัยในครั้งนี้ นักวิชาการมีความเห็นแบ่งเป็น 3 ฝ่ายในการนิยามคำอุปมาโดยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งโดยอาศัยลักษณะและความเหมือนของทั้งสองสิ่งเปรียบเทียบกับนักวิชาการฝ่ายที่หนึ่งนำเอาลักษณะของสิ่งของทั้งสองสิ่งมาเป็นเครื่องมือเปรียบเทียบได้แก่ ชุมสาย สุวรรณขมภู (2540) และ สิทธา พินิจภูวดลและคณะ (2514) สรุปความได้ว่า อุปมา (simile) หมายถึงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วมีลักษณะเหมือนกันนำมาเปรียบเทียบกับกัน เป็นการช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน โดยนำสิ่งที่เคยรู้จักแล้วมาใช้เป็นสื่อเชื่อมโยงความคิดหรือช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่พูดถึงได้ชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น มักใช้คำเชื่อม เช่น เหมือน ดุจ รวากับปาน ประดุจ ประหนึ่ง ดังเช่น เป็นต้น นำสภาพที่แตกต่างกันแต่มีลักษณะเด่นร่วมกันในการเชื่อมโยงถึงกัน นักวิชาการฝ่ายที่สองนำเอาความเหมือนของสิ่งของทั้งสองสิ่งมาเป็นเครื่องมือเปรียบเทียบได้แก่ ปรีชา ช่างขวัญยืน (2522) สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ (2542) และสายทิพย์ นุกุลกิจ (2534) สรุปความได้ว่าอุปมา (simile) เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยที่ผู้แต่งนำของสองสิ่งที่เหมาะสมมาเปรียบเทียบกับกัน โดยใช้คำเชื่อม เช่น เหมือน คล้าย รวากับ ดุจ กล เพียง ประหนึ่ง เทียบ ดัง เพียง พ่าง เทียม ฯลฯ เป็นคำเชื่อม เพื่อให้เข้าใจสิ่งที่ต้องการอธิบายดียิ่งขึ้น นักวิชาการฝ่ายที่สามไม่ได้เอาลักษณะและความเหมือนของสิ่งของมาเป็นเครื่องมือในการเปรียบเทียบกันระหว่างทั้งสองสิ่ง แต่อาศัยถ้อยคำเชื่อมในประโยคเท่านั้น ได้แก่ วิกา กงกะนันท์ (2533) สรุปความได้ว่า อุปมา (simile) เป็นโวหารที่เปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบกันว่าเหมือนกัน คำที่ใช้ในการเปรียบเทียบคือคำว่า เหมือน คล้าย ดุจ ดูราว กล ประหนึ่ง เพียง ดัง รวากับ เถก ฯลฯ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิทยานิพนธ์ที่ได้นำแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาภาพพจน์และภาพพจน์มาศึกษาได้แก่ ปถวีธร เพชรสุริยา (2554) การวิเคราะห์โวหารภาพพจน์ในโคลงโลกนิติ พระกิตติธัช สิริบุญโญ (2556) การศึกษาเปรียบเทียบภาษาภาพพจน์ที่ปรากฏในพุทธสุภาษิตกับสุภาษิตขงจื้อ อติสรณ์ ประทุมถัน (2560) การวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์เพื่อถ่ายทอดพุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐานของพระราชพรหมยาน อรรถพร ดีที่สุด (2560) กลวิธีการใช้ภาพพจน์ในกุมารคำฉันท์ ต้นหยง วงวาน ศรชัย มุ่งไธสง และณัฐพล สันธิ (2560) การวิเคราะห์ภาษาภาพพจน์ที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่ง: กรณีศึกษาบทเพลงของนักร้องหญิง ต่าย อรทัย จากการศึกษางานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่าส่วนใหญ่จะศึกษาประเภทของถ้อยคำในภาษาภาพพจน์ โวหารภาพพจน์ และภาพพจน์เท่านั้น ยังไม่มีท่านใดสนใจศึกษาคำเชื่อมของคำอุปมาและกระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายของคำอุปมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้คำเชื่อมของคำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์และวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายของคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร)
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายของคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร)

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคำอุปมา (simile) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโวหารภาพพจน์ ภาษาภาพพจน์และภาพพจน์ของนักวิชาการท่านอื่น ๆ เพื่อศึกษาแนวทางในการวิจัยต่อไป
2. ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร) ที่ทางสำนักพิมพ์ดอกหญ้าได้ตีพิมพ์เผยแพร่จำนวน 10 เล่ม ซึ่งเป็นวรรณกรรมในชุด “เพิ่มพูน

ปัญญา เสริมคุณค่าความคิด” มีจำนวน 10 เล่ม ได้แก่ โลกที่ปณี (2545) มุนีนารถที่ปณี (2545) วิปัสสนาที่ปณี (2545) โลกนาถที่ปณี (2545) ภาวนาที่ปณี (2545) โพธิธรรมที่ปณี (2545) ภูมิวิลาสินี (2545) วิมุตติรัตนมาลี มี 2 เล่ม (2545) กรรมที่ปณี มี 2 เล่ม (2545) และวิปัสสนาวงศ์ (2545) และได้รับวรรณกรรมรางวัลชนะเลิศของธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ในสาขาศาสนา 3 ปีติดต่อกันดังนี้ ภูมิวิลาสินี (2513) วิมุตติรัตนมาลี (2516) กรรมที่ปณี (2519) พร้อมกับได้รับคำชมเชยว่าเป็นเพชรน้ำเอกในวรรณกรรม ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งแก่วงการคณะสงฆ์ไทย และได้ตรวจสอบอ่านคัดเลือกว่าอุปมาตามกรอบแนวคิดจำนวน 2 ครั้ง

3. ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การใช้คำเชื่อมในคำอุปมา หมายถึงการวิเคราะห์ประเภทของคำเชื่อมในคำอุปมาตามความหมายคำศัพท์ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เพื่อศึกษาวิธีการใช้คำเชื่อมประเภทต่าง ๆ และวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความหมายทางความหมายได้ปรับการวิเคราะห์มาจากการวิเคราะห์แบบอรรถลักษณะ กล่าวคือการวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความหมายของการเปรียบเทียบคำอุปมาโดยอาศัยลักษณะ คุณสมบัติ อาการ หรือการกระทำ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเปรียบเทียบความหมายต้นทางไปสู่ความหมายปลายทาง

4. เรียบเรียงและสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์การใช้คำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) พบว่า

1. การใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) มี 5 ประเภท ตามความหมายคำศัพท์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ดังนี้

ประเภทที่ 1 มีคำเชื่อม “เปรียบเทียบ” “เปรียบเหมือน” “เปรียบเสมือน” “เหมือน”

การใช้คำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ” “เปรียบเหมือน” หมายถึงการนำเหตุการณ์สองเหตุการณ์ที่มีความคล้ายคลึงกันด้วยนัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเหตุการณ์ต้นทางเป็นนามธรรมเทียบกับเหตุการณ์ปลายทางเป็นรูปธรรม ตัวอย่าง “สุขทุกข์ที่สัตว์ทั้งหลาย

สามารถทำให้สิ้นสุดลงได้ เหมือนดวงของให้หมดด้วยทะนาน ย่อมไม่มีในสังสารวัฏนี้เลย ไม่มีความเสื่อมความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นเลื่อนลง คนพาลและบัณฑิตทั้งหลายเร่ร่อนท่องเที่ยวไป จักทำกองทุกข์ให้สิ้นสุดได้เอง **เปรียบเทียบ**กลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมดไปเอง ฉะนั้น” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545) และ “อาสันนกรรมคือกรรมที่ใกล้จะตายนี้เหมือนกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นกรรมนิดหน่อยมีพลังน้อยสู้กรรมอื่น ๆ ไม่ได้ก็จริง แต่ใครจะมาดูถูกดูหมิ่นไม่ได้ เพราะมีอำนาจให้ผลแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมก่อนกรรมอื่นทั้งหมด โดยมีโอกาสให้ผลก่อนเพื่อน **เปรียบเหมือน**โคเฒ่าซึ่งอยู่ใกล้ประตูคอก ย่อมมีโอกาสดูออกจากคอกก่อนโคที่มีกำลังทั้งปวงฉะนั้น” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

การใช้คำเชื่อม “**เปรียบเสมือน**” หมายถึงการนำคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งที่ตรงกัน และทำหน้าที่เสมือนว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งทั้งสองสิ่งเป็นผู้ทำให้เกิดขึ้นจากต้นทางเป็นนามธรรมเทียบกับปลายทางเป็นรูปธรรม ตัวอย่าง “ถ้าจะเปรียบ ชนกกรรมนี้ย่อม**เปรียบเสมือน**มารดาเป็นที่เกิดแห่งบุตร ธรรมดามารดาอย่ามียังบุตรให้เกิดขึ้น คือเป็นผู้ให้กำเนิดแก่บุตรโดยเฉพาะอย่างเดียวนั่น” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

การใช้คำเชื่อม “**เหมือน**” หมายถึงการนำสภาพของสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน เป็นการนำต้นทางที่เป็นนามธรรมเทียบกับปลายทางที่เป็นรูปธรรม ซึ่งทำให้เข้าใจสภาพทั้งสองนั้น ตัวอย่าง “บางครั้งพอจวน ๆ จะถึงปากหม้อสมปรารถนาที่ต้องกลับจมลงไปอีก ทั้งนี้ก็เพราะสภาพของสัตว์นรกที่ตกลงไปในหม้อนรกเหล็กแดงใหญ่อันมีชื่อว่า โลหภูมิฉะนั้น ย่อมมีสภาพ**เหมือน**กับข้าวสารที่เขาเอาใส่แล้วต้มเคี่ยวในหม้อน้ำซึ่งกำลังเดือดพล่าน มีอาการดำมืดดำว่ายโผล่ขึ้นมาแล้วก็จมลงไป และโผล่ขึ้นมาอีกแล้วก็จมลงไป เป็นอยู่อย่างนี้เรื่อยไปเป็นนิตย์” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

ประเภทที่ 2 มีคำเชื่อมว่า “**ดุจดั่ง**” “**ดุจ**” “**อุปมาดัง**” “**อุปมาประหนึ่ง**” “**ประดุจ**” “**ประหนึ่ง**”

การใช้คำเชื่อม “**ดุจดั่ง**” “**ดุจ**” หมายถึงการนำลักษณะพิเศษของสิ่งหนึ่งเปรียบกับเทพและสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษเช่นเดียวกัน ซึ่งลักษณะพิเศษนั้นประกอบด้วยวัตถุ รูป กาย ภาพวาด เสียงพูด ใช้เชื่อมโยงถึงกัน ตัวอย่าง “โฉนพระสมณะองค์นี้ จึงมีสุรเสียงองอาจ**ดุจดั่ง**ว่าท้าวมหาพรหม จะว่ากล่าวสิ่งใด ก็มีเหตุผลถูกต้องดีทุกประการ พร้อมทั้งมี

อิทธิปาฏิหาริย์เหนือมนุษย์ธรรมดา ดูเอาเถิดคนนักร้อยนัปปัน เราวิ่งไล่ตามทันและฆ่าเสียให้ตายเป็นอันมากไม่เคยพลาด แต่สมณะองค์นี้ช่างประหลาด” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545) และ “คนเรานี้เป็นแต่เพียงมหาภูตรูปสี่ประชุมกัน เมื่อดับขันธตายไปแล้ว ธาตุดินก็ไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำก็ไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟก็ไปตามธาตุไฟ ธาตุลมก็ไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลาย ย่อมเลื่อนลอยไปในอากาศ คนเราทั้งหลาย มีเพียงเป็นที่ 5 จะหาเขาไปร่างกายปรากฏอยู่แค่ป่าช้า กลายเป็นกระดูกมีสี่ตุจสีนภพิราบ” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

การใช้คำเชื่อม “อุปมาดัง” “อุปมาประหนึ่ง” หมายถึงการนำการกระทำของบุคคลที่ได้กระทำแล้วเกิดผลลัพธ์เหมือนกับผลลัพธ์ที่เกิดจากการถูกกระทำหรือจากการกระทำ และการกระทำที่ได้ยกเปรียบเทียบนั้นเป็นการกระทำที่คนส่วนใหญ่มีความเข้าใจดี ตัวอย่าง “ห้วงน้ำอันประกอบไปด้วยสาหร่ายจอกแหนอย่างหนาแน่น เมื่อมีบุรุษมาชำระจอกแหนและสาหร่ายให้หมดสิ้นไปแล้วเพลาใด น้ำในห้วงน้ำนั้น ก็ย่อมเป็นน้ำใสบริสุทธิ์ สะอาดปราศจากราคีเครื่องขุ่นมัว ดูกรองคูลิมาล เธอจงพยายามชำระบาปธรรมอกุศลสิ่งลามกต่าง ๆ ให้หมดไปจากขันธสันดานของตน ด้วยปัญญาญาณเป็นสมุจเฉทประหาน ทำสันดานให้ผ่องใสสะอาดบริสุทธิ์ **อุปมาดัง**บุรุษชำระจอกแหนและสาหร่าย แล้วยังน้ำในห้วงน้ำให้ใสบริสุทธิ์” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545) และ “เธอจงตั้งใจปฏิบัติให้ถูกต้องตรงตามพระอริยมรรคองค์ 8 ซึ่งเป็นหนทางที่จะได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ด้วยน้ำใจอันประกอบไปด้วยความพยายามอย่างไม่ย่อท้อถอย อุตสาหะปฏิบัติบำเพ็ญสมณธรรมด้วยน้ำใจเชื่อตรงต่อพระพุทธศาสนา **อุปมาประหนึ่ง**ว่านายช่างศร ธรรมดาว่า นายช่างทำลูกศรทั้งหลายนั้น ครั้นเห็นลูกศรของตนคดโค้งงอไป ไม่สามารถที่จะใช้ยิงให้ถูกเป้าหมายได้ นายช่างนั้นย่อมคิดแก้ไขโดยเอาลูกศรนั้นทาน้ำมัน แล้วเอาเข้าลานไฟพยายามดัดแปลงแก้ไขทำให้ตรงดีแล้ว นายช่างศรนั้นย่อมยิงลูกศรได้แม่นยำเที่ยงดี ถูกที่หมายได้ตามความปรารถนา” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

การใช้คำเชื่อม “ประหนึ่ง” “ประดุจ” หมายถึงการนำอาการของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นนามธรรมเปรียบกับอาการของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อให้ได้เกิดโนภาพในใจและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกที่กำลังได้รับ ตัวอย่าง “ในบรรดาสะเก็ดศิลาที่แตกกระจายออกไปมากมายนั้น ศิลาสะเก็ดหนึ่งกระเด็นไปถูกต้องที่สุดปลายพระบาทแห่งองค์สมเด็จพระบรมศาสดาอย่างแรง มีอาการ**ประหนึ่ง**ว่าประหารด้วยขวาน พระโลหิตห่อขึ้นทันที ในขณะที่สะเก็ดศิลานั้นมากระทบพระบาทและทำให้พระฉวีวรรณชำ แต่

หาได้แตกทำลายไม่” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545) และ “ด้วยว่าเพลานี้เมื่อคืนนี้ บังเกิดอัศจรรย์ พระแสงอันเป็นมงคลนั้น บังเกิดโกลาหลุกเป็นเปลวไฟขึ้นมาเอง ข้าพเจ้าสำคัญหมายมั่นว่า น่าที่จะมีเหตุอันตรายเกิดขึ้นแก่สิริราชสมบัติและชีวิตข้าพเจ้า ยิ่งรำพึงคิดไป ก็ให้มีความกลัวใจ มีอาการ**ประคอง**ว่าอุระจะแยกแตกคราก เมื่อคืนนี้ ข้าพเจ้าลำบากมัวแต่คิดวิตกถึงเรื่องนี้อยู่ตลอดคืน มิได้พักผ่อนหลับนอนเลย ขอให้ท่านอาจารย์จงตรวจดูในบัดนี้ด้วยเถิด” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

ประเภทที่ 3 มีคำเชื่อมว่า “กว่า” “ราวกว่า”

การใช้คำเชื่อม “กว่า” หมายถึงการนำระดับสูง-ต่ำของสิ่งหนึ่งเปรียบระดับสูง-ต่ำของสิ่งหนึ่ง เป็นการเปรียบได้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยอาศัยการสัมผัสได้ทางทวารทั้ง 5 เป็นการวัดระดับตัวอย่าง “ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ความร้อนแห่งแสงพระอาทิตย์นี้จะได้อ่อนยิ่งไปกว่าความร้อนแห่งราคะก็หามิได้ดอก พระเจ้าข้า ความร้อนแห่งราคะรักใคร่ภรรยาอันสมอยู่ในใจแห่งข้าพระบาทนี้ มีมากมายกว่าความร้อนแห่งแสงพระอาทิตย์เป็นไหน ๆ ข้าพระบาทตั้งใจที่จะนำทรัพย์นั้นมามอบให้แก่ภรรยา เพื่อให้เขาได้เล่นการมหรสพในครั้งนี้พระเจ้าข้า” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

การใช้คำเชื่อม “ราวกว่า” หมายถึงการนำลักษณะของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งเปรียบกับสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเหมือนกัน และทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกบางอย่างขึ้น มีนัยเชื่อมโยงไปถึงความมืดมิดในจิตใจไร้ที่พึ่งเหมือนวันเพ็ญถูกเมฆบังไร้แสงส่องนำทาง ตัวอย่าง “ตั้งแต่วินาทีไปเบื้องหน้า ข้าพระบาทจักไม่ได้เห็นพระภัสสราอีกสืบไป นับแต่จะไกลกันไม่มีกำหนด **ราวกว่า**พระจันทร์ดับลัภบรรพตเขาพระสุเมรุราช โทษานุโทษอันใดที่ข้าพระบาททำผิดมาแต่ก่อนไม่ว่าจะเป็นด้วยกาย วาจา ใจ ขอพระองค์จงให้อภัยแก่เกล้ากระหม่อมฉันในวันนี้ ถึงพระองค์จะทรงดับพระอินทรีย์ เกล้ากระหม่อมฉันนี้ก็คงจักมิได้เห็นพระองค์แล้ว” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

ประเภทที่ 4 มีคำเชื่อมว่า “ฉันใด...เช่นนั้น” “ฉันใด...ฉันนั้น”

การใช้คำเชื่อมว่า “ฉันใด...เช่นนั้น” “ฉันใด...ฉันนั้น” หมายถึงการนำคุณสมบัติที่มีอยู่ประจำตัวของสิ่งหนึ่งเปรียบกับคุณสมบัติของสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการอธิบายคุณสมบัติด้วยการกระทำ เพื่อให้เกิดมโนภาพชัดเจน ตัวอย่าง “ก๊อนกรวดและก๊อนเหล็กนั้น ถึงแม้จะมีปริมาณไม่ใหญ่ไม่โตนักเป็นก๊อนเล็ก ๆ เพียงเท่าเมล็ดถั่วเขียวเท่านั้น ถ้ามีบุคคลจับมันโยนทิ้งลงไปในห้วงแห่งน้ำ มันก็ย่อมเที่ยงที่จะจมลงไปสู่โอธภาคเบื้องต่ำ จม

ดิ่งลึกลงไปจนกระทั่งถึงพื้นใต้น้ำอย่างแน่นอน ก่อนกรวดก้อนเล็กอันเล็กนั้น มันมีอาจจะลอยกลับขึ้นมาเหนือหลังน้ำได้ ย่อมเที่ยงแท้ที่จะตกลงไปในภายใต้อย่างแน่นอน**ฉันใด** ครุกรรมไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอกุศลหรือฝ่ายกุศลก็ตามที ย่อมมีสภาวะเที่ยงแท้แน่นอนเช่นนั้น คือมีอำนาจบันดาลให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมไปเกิดในทุคติภูมิหรือสุคติภูมิในชาติต่อไปอย่างแน่นอนเด็ดขาด ไม่มีกรรมอื่นใดจะสามารถกั้นกันได้เลย” (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2545) และอธิบายคุณสมบัติประจำตัวของสิ่งนั้นที่มีความโดดเด่นกว่าสิ่งอื่น ตัวอย่าง “ดูกรเทพนาริงามโสภา วิมานในเมืองฟ้าแห่งท่านนี้ มีรัศมีดงามสุดพรรณนามิเสาซึ่งสำเร็จแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ เป็นวิมานอันกำบังด้วยสุวรรณรูกชาติทั้งหลาย รุ่งเรืองอยู่เป็นนิตย์มิได้ขาดสักเพลา อันว่าพระจันทร์ ย่อมมีรัศมีขมิ้นซีเสยซึ่งดาวฤกษ์ทั้งปวง รุ่งเรืองอยู่เป็นนิตย์มิได้ขาดสักเพลา อันว่าพระจันทร์ย่อมมีรัศมีขมิ้นซีเสยซึ่งดาวฤกษ์ทั้งปวง รุ่งเรืองสว่างไสวดงงามสดใสอยู่เป็นนิตย์**ฉันใด** ตัวท่านนี้ ก็รุ่งเรืองด้วยยศและอาณภาพ มีรัศมีขมิ้นซีเสยซึ่งรัศมีแห่งปวงนางฟ้าทั้งหลาย รุ่งเรืองสว่างไสว งามสดใสอยู่เป็นนิตย์**ฉันนั้น**” (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2545)

ประเภทที่ 5 มีคำเชื่อมว่า “**นับประสาอะไร**”

การใช้คำเชื่อมว่า “**นับประสาอะไร**” หมายถึงการนำอาการของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำบางอย่างมาเปรียบกับอาการของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้น เป็นการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม ตัวอย่าง “เสาหินที่ปักไว้ในปฐพีอันลึก เมื่อถูกผลึกหรือจับสั่นบอย ๆ เข้า ยังมีโอกาสที่จะโยกไหวสั่นคลอนได้ **นับประสาอะไร**กับดวงฤทัยที่ฝังอยู่ในร่างซึ่งยังเป็นปุถุชนแห่งท่านอาจารย์ทิสปาโมกษ์ เมื่อถูกมานพทั้งหลายมาจับสั่นเอาหลายครั้งหลายครา” (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2545)

2. การวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายของคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) พบว่ามี 7 รูปแบบ ในกระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายอาศัยลักษณะ หน้าที สภาพ การกระทำ อาการ ระดับสูง-ต่ำ และคุณสมบัติ เพื่อเชื่อมโยงความหมายต้นทางไปสู่ความหมายปลายทาง ดังนี้

แบบที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมาย โดยอาศัยลักษณะ หมายถึงการนำลักษณะของสิ่งหนึ่งเชื่อมโยงไปถึงลักษณะของสิ่งหนึ่งทำให้เกิดมโนภาพเปรียบเทียบจากประสบการณ์ชีวิต ตัวอย่าง การเทียบลักษณะของด้ายที่คลี่ออกกับลักษณะของการเวียน

ว้ายตายเกิดในสังสารวัฏ ดังนี้ “สุขทุกข์ที่สัตว์ทั้งหลายสามารถทำให้สิ้นสุดลงได้ เหมือนดวงของให้หมดด้วยหนาน ย่อมไม่มีในสังสารวัฏนี้เลย ไม่มีความเสื่อมความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นเลื่อนลง คนพาลและบัณฑิตทั้งหลายเร่ร่อนท่องเที่ยวไป จักทำกองทุกข์ให้สิ้นสุดได้เอง เปรียบเทียบกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมดไปเอง ฉะนั้น” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

ความหมายต้นทาง	ความหมายปลายทาง
กองทุกข์ของคนทั้งหลายจะหมดสิ้นไปเองด้วยการเวียนว้ายตายเกิดในสังสารวัฏโดยไม่มีระยะเวลาเป็นตัวกำหนด ซึ่งคนทั้งหลายไม่ต้องทำอะไรใด รอเพียงแค่วิถีนั้นมาถึง ก็จะมีบริสุทธิด้วยตนเอง	กลุ่มด้ายที่ถูกโยนไปก็จักคลี่ออกจนหมดไปเองโดยไม่มีใครดึงเส้นด้าย แต่เส้นด้ายก็จะคลายตัวออกเอง นาลักษณะของด้ายที่คลายตัวออกจากกรอได้เป็นแบบเชื่อมโยงถึงความหมายต้นทาง

แบบที่ 2 กระบวนการถ่ายทอดความหมาย โดยอาศัยหน้าที่ หมายถึงการนำการทำหน้าที่ของสิ่งหนึ่งเชื่อมโยงไปถึงการทำหน้าที่ของสิ่งหนึ่งทำให้เกิดมโนภาพเปรียบเทียบจากประสบการณ์ชีวิต ตัวอย่าง “การเทียบหน้าที่ของชนกรรมที่ให้ผลกรรมแก่สรรพสัตว์ก่อนผลกรรมอื่นกับหน้าที่ของมารดาที่ให้กำเนิดบุตรอย่างเดียวและหมายเอาเฉพาะการทำหน้าที่เป็นผู้ให้กำเนิดเท่านั้น ดังนี้ “ถ้าจะเปรียบ ชนกรรมนี้ย่อมเปรียบเสมือนมารดาเป็นที่เกิดแห่งบุตร ธรรมดาว่ามารดาอย่าจะมีหน้าที่ยังบุตรให้เกิดขึ้น คือเป็นผู้ให้กำเนิดแก่บุตรโดยเฉพาะอย่างเดียวนั้น” (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545)

ความหมายต้นทาง	ความหมายปลายทาง
ชนกรรมเป็นผู้ทำหน้าที่ในการนำสรรพสัตว์ในวัฏฏะไปเกิดในภพใหม่ตามผลกรรมที่ได้กระทำไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ หลังจากสรรพสัตว์ตายแล้ว	มารดาเป็นผู้ทำหน้าที่ให้กำเนิดบุตรในโลกนี้ด้วยการทำหน้าที่ที่ตรงกับการทำหน้าที่ของความหมายต้นทางและหน้าที่ของมารดาเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป

แบบที่ 3 กระบวนการถ่ายทอดความหมาย โดยอาศัยสภาพ หมายถึงการนำสภาพของสิ่งหนึ่งเชื่อมโยงไปถึงสภาพของสิ่งหนึ่งทำให้เกิดมโนภาพเปรียบเทียบจากประสบการณ์ชีวิต ตัวอย่าง การนำสภาพของสัตว์นรกที่อยู่ในหม้อเหล็กใหญ่ที่กำลังเดือดพล่านเทียบกับสภาพของเม็ดข้าวสารที่อยู่ในหม้อต้มที่กำลังเดือดพล่าน ดังนี้ “บางครั้งพอ

จวน ๆ จะถึงปากหม้อสมปรารถนาก็ต้องกลับจมลงไปอีก ทั้งนี้ก็เพราะสภาพของสัตว์นรกที่ตกลงไปในหม้อนรกเหล็กแดงใหญ่อันมีชื่อว่าโลหภูมินั้น ย่อมมีสภาพเหมือนกับข้าวสารที่เขาเอาใส่แล้วต้มเคี่ยวในหมอน้ำซึ่งกำลังเดือดพล่าน มีอาการดำผุดดำว่ายโผล่ขึ้นมาแล้วก็จมลงไป และโผล่ขึ้นมาอีกแล้วก็จมลงไป เป็นอยู่อย่างนี้เรื่อยไปเป็นนิตย์” (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2545)

ความหมายต้นทาง	ความหมายปลายทาง
สัตว์นรกที่อยู่ในหม้อขนาดใหญ่มีชื่อว่าหม้อทองแดง ภายในหม้อมีน้ำสีแดงเช่นเดียวกับลาวามีความร้อนเดือดพล่านตลอดเวลา ทำให้สภาพของของสัตว์นรกดำผุดดำว่ายในหม้อนั้น	เม็ดข้าวสารอยู่ในหม้อต้มที่กำลังร้อนเดือดพล่าน สภาพของเม็ดข้าวสารโผล่ขึ้นมาแล้วก็จมลงแล้วก็โผล่ขึ้นมาอีก มีสภาพวนเวียนอยู่แบบนี้ตลอดเวลา

แบบที่ 4 กระบวนการถ่ายทอดทางความหมาย โดยอาศัยการกระทำ หมายถึงการนำการกระทำของบุคคลตัวอย่างในเหตุการณ์หนึ่งเชื่อมโยงไปสู่การกระทำของบุคคลในอีกเหตุการณ์ที่มีผลลัพธ์สื่อความหมายเหมือนกัน ตัวอย่าง องคุลิมาล พยายามฝึกฝนอบรมจิตใจ เพื่อชำระล้างกิเลสทั้งหลายในสันดานให้หมดไปด้วยความพากเพียรพยายามเพื่อความบริสุทธิ์ของจิตใจเทียบกับบุคคลนำจอกแหนออกจากหนองน้ำทำให้น้ำใจและมองเห็นพื้นดินได้ชัดเจน ดังนี้ “ห้วงน้ำอันประกอบไปด้วยสาหร่ายจอกแหนอย่างหนาแน่นเมื่อมีบุรุษมาชำระจอกแหนและสาหร่ายให้หมดสิ้นไปแล้วเพลาคือ น้ำในห้วงน้ำนั้น ก็ย่อมเป็นน้ำใสบริสุทธิ์สะอาดปราศจากราคีเครื่องขุ่นมัว ดูกรองคุลิมาล เธอจงพยายามชำระบาปธรรมอกุศลสิ่งลามกต่าง ๆ ให้หมดไปจากชั้นธสันดานของตน ด้วยปัญญาญาณเป็นสมุจเฉทประหาน ทำสันดานให้ผ่องใสสะอาดบริสุทธิ์ **อุปมาดัง**บุรุษชำระจอกแหนและสาหร่าย แล้วย้งน้ำในห้วงน้ำให้ใสบริสุทธิ์” (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2545)

ความหมายต้นทาง	ความหมายปลายทาง
องคุลิมาลพยายามชำระบาปธรรมอกุศลให้หมดไปจากชั้นธสันดานตนของด้วยปัญญาญาณ ทำสันดานให้ผ่องใสสะอาดบริสุทธิ์	บุคคลที่นำจอกแหน สาหร่าย และสิ่งของไม่สะอาดออกจากน้ำ ด้วยความพากเพียรพยายาม ทำให้น้ำใสบริสุทธิ์

แบบที่ 5 กระบวนการถ่ายทอดทางความหมายโดยอาศัยอาการ หมายถึงการนำอาการของบุคคลหรือสัตว์ที่เกิดขึ้นจากความไม่สบายใจหรือจากความสบายใจเปรียบกับ

อาการของบุคคลหรือสัตว์ที่เกิดขึ้นจากความไม่สบายใจหรือจากความสบายใจ ตัวอย่าง ความวิตกกังวลด้วยความกลัวอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ตัว ด้วยความกตัญญูใจทำให้เราร้อนใจเปรียบว่าจะแตกออกมา ดังนี้ “ด้วยว่าเพลามาเมื่อคืนนี้ บังเกิดอัศจรรย์ พระแสงอันเป็นมงคลนั้น บังเกิดโกลาหลกเป็นเปลวไฟขึ้นมาเอง ข้าพเจ้าสำคัญหมายมั่นว่า น่าที่จะมีเหตุอันตรายเกิดขึ้นแก่สิริราชสมบัติและชีวิตข้าพเจ้า ยิ่งรำพึงคิดไป ก็ให้ความมกคลุมใจ มีอาการ**ประดุจว่า**อุระจะแยกแตกคราก เมื่อคืนนี้ข้าพเจ้าลำบากมิวแต่คิดวิตกถึงเรื่องนี้อยู่ตลอดคืน มิได้พักผ่อนหลับนอนเลย ขอให้ท่านอาจารย์จงตรวจดูในบัดนี้ด้วยเถิด” (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2545)

ความหมายต้นทาง	ความหมายปลายทาง
อาการกระวนกระวายใจ กตัญญูใจด้วยความหวาดกลัวอันตรายจะเกิดขึ้นแก่ตัว ทำให้จิตใจเร่าร้อนไม่อาจจะอยู่เป็นสุขได้	ด้วยความร้อนเร่าภายในใจมีอาการเหมือนหน้าอกจะแตกออกมาเป็นเสี่ยง ๆ ด้วยความอัดแน่นแห่งความคับข้องใจด้วยความกลัว

แบบที่ 6 กระบวนการถ่ายโยงทางความหมาย โดยอาศัยระดับสูง-ต่ำ หมายถึง การนำระดับความสูง-ต่ำของสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถวัดได้ด้วยการสัมผัสทางทวารทั้ง 5 เปรียบกับระดับความสูง-ต่ำของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทำให้เห็นความมากกว่า น้อยกว่า ของสิ่งต่าง ๆ ตัวอย่าง นำความร้อนแห่งแสงพระอาทิตย์ที่สัมผัสด้วยกายทวารเป็นเครื่องวัดเปรียบกับความร้อนแห่งราคะที่อยู่ในจิตใจว่ามากน้อยต่างกัน ดังนี้ “ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ความร้อนแห่งแสงพระอาทิตย์นี้จะได้อุ่นยิ่งไปกว่าความร้อนแห่งราคะก็หาไม่ได้ดอก พระเจ้าข้า ความร้อนแห่งราคะรักใคร่ภรรยาอันสมอยู่ในใจแห่งข้าพระบาทนี้ มีมากมายกว่าความร้อนแห่งแสงพระอาทิตย์เป็นไหน ๆ ข้าพระบาทดีใจที่จะนำทรัพย์นั้นมามอบให้แก่ภรรยา เพื่อให้เขาได้เล่นการมหรสพในครั้งนี้พระเจ้าข้า” (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2545)

ความหมายต้นทาง	ความหมายปลายทาง
อุณหภูมิของร้อนแห่งพระอาทิตย์ในเวลาเที่ยงวันยอมทำให้ชายหญิงต้องรับหลบเข้าใต้ร่มไม้ทำให้เกิดความเหน็ดเหนื่อยเฉพาะเวลา	ความร้อนแห่งราคะมีความร้อนที่เผาจิตใจให้ทรมานทรมาน สามารถทำให้คนทำสิ่งที่เลวร้ายได้ทำให้อุ่นกายร้อนใจตลอดเวลา

แบบที่ 7 กระบวนการถ่ายทอดทางความหมาย โดยอาศัยคุณสมบัติ หมายถึง การนำคุณสมบัติประจำตัวของสิ่งหนึ่งเปรียบกับคุณสมบัติประจำตัวของอีกสิ่งหนึ่ง ตัวอย่าง พระจันทร์มีแสงสว่างในตัวเองมากกว่าดาวฤกษ์ทั้งหลายเปรียบกับเทพนารีมีคุณสมบัติงดงามกว่าเหล่านางฟ้าที่เป็นบริวาร ดังนี้ “ดูกรเทพนารีงามโสภา วิมานในเมืองฟ้าแห่งท่านนี้ มีรัศมีงามสุดพรรณามีเสาสีซึ่งสำเร็จแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ เป็นวิมานอันกำบังด้วยสุวรรณรูกชาติทั้งหลาย รุ่งเรืองอยู่เป็นนิตย์มิได้ขาดสักเพลา อันว่าพระจันทร์ย่อมมีรัศมีขมิซึ่งเสียซึ่งดาวฤกษ์ทั้งปวง รุ่งเรืองอยู่เป็นนิตย์มิได้ขาดสักเพลา อันว่าพระจันทร์ย่อมมีรัศมีขมิซึ่งเสียซึ่งดาวฤกษ์ทั้งปวง รุ่งเรืองสว่างไสวงดงามสดใสอยู่เป็นนิตย์ **ฉันท** ตัวท่านนี้ ก็รุ่งเรืองด้วยยศและอานุภาพ มีรัศมีขมิซึ่งเสียซึ่งรัศมีแห่งปวงนางฟ้าทั้งหลาย รุ่งเรืองสว่างไสว งามสดใสอยู่เป็นนิตย์ **ฉันท** นั้น” (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2545)

ความหมายต้นทาง	ความหมายปลายทาง
พระจันทร์มีแสงสว่างโดดเด่นกว่าดาวฤกษ์ทั้งหลาย เป็นการยกคุณสมบัติประจำตัวของสิ่งหนึ่งที่มากกว่าอย่างอื่นในแวดวงเดียวกัน	นางเทพนารีมีรัศมีความงดงามกว่านางฟ้าทั้งหลาย เป็นการยกคุณสมบัติประจำตัวของสิ่งหนึ่งที่มากกว่าอย่างอื่นในแวดวงเดียวกัน

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์การใช้คำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) นั้น เป็นการนำเสนอรูปแบบการศึกษาวิเคราะห์คำอุปมาในรูปแบบใหม่ จึงทำให้การวิจัยครั้งนี้มีความแตกต่างจากการศึกษาเกี่ยวกับคำอุปมาดังที่กล่าวไปแล้วในเบื้องต้นคือ

1. การใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) พบว่ามี 5 ประเภท ดังนี้ ประเภทที่ 1 คำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ” “เปรียบเหมือน” เป็นคำเชื่อมโยงเหตุการณ์สองเหตุการณ์ที่มีความคล้ายคลึงกัน คำเชื่อมว่า “เปรียบเสมือน” เป็นคำเชื่อมโยงคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งที่ตรงกันและทำหน้าที่เหมือนกัน และคำเชื่อมว่า “เหมือน” เป็นคำเชื่อมโยงสภาพของสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งที่มีความเหมือนกัน ประเภทที่ 2 คำเชื่อมว่า “ดุจดัง” “ดุจ” เป็นคำเชื่อมโยงลักษณะพิเศษของสิ่งหนึ่งเปรียบกับเทพและสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษเช่นเดียวกันในการเชื่อมโยง, คำเชื่อมว่า “อุปมาดัง” “อุปมาประหนึ่ง” เป็นคำเชื่อมโยงการกระทำของบุคคลที่ได้กระทำแล้วเกิดผลลัพธ์เหมือนกับผลลัพธ์ที่เกิดจากการ

ถูกระทำหรือจากการกระทำ คำเชื่อมว่า “ประดุจ” “ประหนึ่ง” เป็นคำเชื่อมโยงอาการของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นนามธรรมเปรียบกับอาการของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อทำให้เกิดมโนภาพในใจและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกที่กำลังได้รับ ประเภทที่ 3 มีคำเชื่อมว่า “กว่า” เป็นคำเชื่อมโยงระดับสูง-ต่ำของสิ่งหนึ่งเปรียบระดับสูง-ต่ำของสิ่งหนึ่ง เป็นการเปรียบได้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยอาศัยการสัมผัสได้ทางทวารทั้ง 5 เป็นการวัดระดับ, คำเชื่อมว่า “ราวกะว่า” เป็นคำเชื่อมโยงลักษณะของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งเปรียบกับสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเหมือนกันและทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกบางอย่างขึ้น ประเภทที่ 4 มีคำเชื่อมว่า “ฉันใด....เช่นนั้น” “ฉันใด....ฉันนั้น” เป็นคำเชื่อมโยงคุณสมบัติที่มีอยู่ประจำตัวของสิ่งหนึ่งเปรียบกับคุณสมบัติของสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการอธิบายคุณสมบัติด้วยการกระทำ เพื่อให้เกิดมโนภาพชัดเจน ประเภทที่ 5 มีคำเชื่อมว่า “นับประสาอะไร” เป็นคำเชื่อมโยงอาการของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำบางอย่างมาเปรียบกับอาการของสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้น เป็นการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม

2. การวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายของคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) พบว่ามี 7 รูปแบบ ในกระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายอาศัยลักษณะ หน้าที่ สภาพ การกระทำ อาการ ระดับสูง-ต่ำและคุณสมบัติ เพื่อเชื่อมโยงความหมายต้นทางไปสู่ความหมายปลายทาง ดังนี้ แบบที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมาย โดยอาศัยลักษณะ หมายถึงการนำลักษณะของสิ่งหนึ่งเชื่อมโยงไปถึงลักษณะของสิ่งหนึ่งทำให้เกิดมโนภาพเปรียบเทียบจากประสบการณ์ชีวิต แบบที่ 2 กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย โดยอาศัยหน้าที่ หมายถึงการนำหน้าที่ของสิ่งหนึ่งเชื่อมโยงไปถึงการทำหน้าที่ของสิ่งหนึ่งทำให้เกิดมโนภาพเปรียบเทียบจากประสบการณ์ชีวิต แบบที่ 3 กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมาย โดยอาศัยสภาพ หมายถึงการนำสภาพของสิ่งหนึ่งเชื่อมโยงไปถึงสภาพของสิ่งหนึ่งทำให้เกิดมโนภาพเปรียบเทียบจากประสบการณ์ชีวิต แบบที่ 4 กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมาย โดยอาศัยการกระทำ หมายถึงการนำการกระทำของบุคคลตัวอย่างในเหตุการณ์หนึ่งเชื่อมโยงไปสู่การกระทำของบุคคลในอีกเหตุการณ์ที่มีผลลัพธ์สื่อความหมายเหมือนกัน แบบที่ 5 กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมาย โดยอาศัยอาการ หมายถึงการนำอาการของบุคคลหรือสัตว์ที่เกิดขึ้นจากความไม่สบายใจหรือจากความสบายใจเปรียบกับอาการของบุคคลหรือสัตว์ที่เกิดขึ้น

จากความไม่สบายใจหรือจากความสบายใจ แบบที่ 6 กระบวนการถ่ายทอดทางความหมาย โดยอาศัยระดับสูง-ต่ำ หมายถึงการนำระดับความสูง-ต่ำของสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถวัดได้ด้วยการสัมผัสทางทวารทั้ง 5 เปรียบกับระดับความสูง-ต่ำของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทำให้เห็นความมากกว่า น้อยกว่า ของสิ่งต่าง ๆ แบบที่ 7 กระบวนการถ่ายทอดทางความหมาย โดยอาศัยคุณสมบัติ หมายถึงการนำคุณสมบัติประจำตัวของสิ่งหนึ่งเปรียบกับคุณสมบัติประจำตัวของอีกสิ่งหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง งานวิจัยครั้งนี้ มีความเกี่ยวข้องกับการใช้คำอุปมาเพื่อการสอน ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาทองสุข ปณฺณวณฺโณ (2560) กล่าวว่าไว้ว่า อุปมา แปลว่า คำพูดอันเป็นเครื่องเปรียบเทียบหรือการเปรียบเทียบ หมายถึง การนำเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเปรียบเทียบกับเพื่อชักนำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังคล้อยตามเหตุผลที่ต้องการจะสื่อเพื่อให้กระบวนการอธิบายความหมายมีความแจ่มชัดเข้าใจได้มากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การใช้อุปมาโดยบุคคลาธิฐาน กล่าวคือ มีบุคคลเป็นที่ตั้ง แสดงธรรม โดยยกบุคคลขึ้นอ้าง ซึ่งมากับธรรมาธิฐาน กล่าวคือ มีธรรมเป็นที่ตั้ง คือเทศนายกธรรมขึ้นแสดง เช่น ศรัทธา ศีล คืออย่างนี้ ธรรมที่ประพาสดีแล้วย่อมนำมาสู่มาให้ เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาปฏิบัติและพัฒนาชีวิตมากขึ้น สอดคล้องกับพระปลัดปริชา นนทโก (2561) กล่าวว่าไว้ว่า การสอนแบบอุปมาอุปไมยในพระพุทธศาสนาเป็นการใช้โวหารทางภาษาเพื่ออธิบายหลักธรรมะ โดยมีหลัก 2 อย่างเหมือนกันทุกสมัย คือ อัมมาธิฐานและบุคคลาธิฐาน มาอธิบายธรรมะ โดยการนำสิ่ง 2 สิ่งมาเปรียบเทียบกับกัน คือ อุปมา = นามธรรม = อัมมาธิฐาน และ อุปไมย = รูปธรรม = บุคคลาธิฐาน

นอกจากนี้ ยังเป็นกลวิธีการสอน ซึ่งอุปมาธรรมมีความสำคัญ 3 ด้าน คือ 1) ด้านบุคคลผู้แสดงธรรมซึ่งมีเทคนิค ความรู้ปฏิภาณ 2) ด้านหลักธรรม ที่มีสาระแก่นธรรมที่ได้จากการใช้อุปมาเพื่อแสดงให้เห็นภาพ เข้าใจง่าย เกิดมโนทัศน์ และจินตภาพที่ชัดเจนในหลักธรรมคำสอน 3) ด้านผลลัพธ์ ทำให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเกิดความอาสหาญ ร่าเริงในธรรม เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา แกล้วกล้ารับไปปฏิบัติจนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความคิด พฤติกรรม จิตใจในทางที่ดีขึ้นจนถึงความหลุดพ้นในที่สุด และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการสอน สอดคล้อง ประทีป พิชทองกลาง (2555) กล่าวว่าไว้ว่า พุทธวิธีการสอนเรื่องชีวิตผ่านอุปมาอุปไมยในพระสูตรตันตปิฎก มีลักษณะที่ชี้ให้เห็นความจริงของชีวิตที่เป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และพบว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ยกอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับชีวิตเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อแสดงสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างถ่องแท้และชัดเจน จนสามารถทำให้คนฟังเกิดปัญญาญาณและเข้าใจชีวิตได้อย่างถ่องแท้

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องนี้ได้องค์ความรู้ ดังนี้

การใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 มี 5 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 มีคำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ” “เปรียบเหมือน” “เปรียบเสมือน” “เหมือน”

ประเภทที่ 2 มีคำเชื่อมว่า “ดุจดัง” “ดุจ” “อุปมาดัง” “อุปมาประหนึ่ง” “ประดุจ” “ประหนึ่ง”

ประเภทที่ 3 มีคำเชื่อมว่า “กว่า” “ราวจะว่า”

ประเภทที่ 4 มีคำเชื่อมว่า “ฉันใด...เช่นนั้น” “ฉันใด...ฉันนั้น”

ประเภทที่ 5 มีคำเชื่อมว่า “นับประสาอะไร”

การวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายของคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) พบว่า มีกระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมาย 7 รูปแบบ ดังนี้ 1. อาศัยลักษณะ 2. อาศัยหน้าที่ 3. อาศัยสภาพ 4. อาศัยการกระทำ 5. อาศัยอาการ 6. อาศัยระดับความสูง-ต่ำ และ 7. อาศัยคุณสมบัติ ซึ่งได้สะท้อนมโนทัศน์เชิงเปรียบเทียบของผู้ประพันธ์ต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลก ทั้งส่วนที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาการวิจัยเฉพาะวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ซึ่งเป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนา เป็นการนำเสนอการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาประเภทต่าง ๆ และกระบวนการเชื่อมโยงทางความหมายต้นทางไปสู่ความหมายปลายทาง เพื่อสะท้อนให้เห็นมุมมองในการนำมาเปรียบเทียบเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้เข้าใจ ด้วยวิธีการนี้จะทำให้เข้าใจรูปแบบทั้งผู้อ่านและผู้เขียน

2. ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการศึกษาประเภทของการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในปริเฉทอื่น ๆ ที่หลากหลาย เพื่อจะได้ทราบว่าในภาษาไทยมีคำเชื่อมในคำอุปมาก็ประเภทและทำให้เห็นความหลากหลายในการเลือกใช้ และยังสะท้อนให้เห็นกระบวนการเชื่อมโยงทางความหมายจากสิ่งหนึ่งไปสู่สิ่งหนึ่ง ด้วยมุมมองที่แตกต่างกันไป อีกประการหนึ่งเป็นข้อเสนอการมองต่างมุมของบุคคลอื่น ๆ ที่มองแตกต่างและอาจจะใช้คำเชื่อมคำอุปมาแตกต่างกันด้วย

รายการอ้างอิง

- ชุมสาย สุวรรณชมภู. (2544). *ภาษากับการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประทีป พืชทองกลาง. (2555). *พุทธวิธีการสอนเรื่องชีวิตผ่านอุปมาอุปไมยในพระ
สูตรตันตปิฎก* (ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา).
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2522). *ศิลปะการเขียน*. กรุงเทพฯ : วิชาการ.
- พระปลัดปรีชา นนทโก (จุลเจือ). (2561). การสอนแบบอุปมาอุปไมยในพระพุทธศาสนา.
วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 25(3), 80 – 93.
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร). (2545). *กรรมที่ปณี*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- “_____”. (2545). *ภูมิวิลาสินี*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- “_____”. (2545). *วิมุตติรัตนมาลี*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- พระมหาทองสุข ปญญาณโณ (พรหมมีเดช). (2560). *การศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของ
การใช้อุปมาเพื่อสื่อธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โอปัมมวรรค* (ปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา.
- ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา. (2544). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี*.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิภา กงกชนันท์. (2533). *วรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. (2542). *ลักษณะคำประพันธ์ไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏพระนคร.
- สิทธา พินิจภูวดล และคณะ. (2514). *การเขียนและการพูด*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. (2534). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนคริน
ทรวิโรฒ บางเขน.

